

УДК 631.11.001.76

Харченко Т.О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та євроінтеграції
Сумського національного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ «АГРОІННОВАЦІЯ» У КОНТЕКСТІ СОЦІОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

FORMATION OF THE DEFINITION OF «AGROINNOVATION» IN THE CONTEXT OF SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR

АНОТАЦІЯ

У статті проведено оцінку теоретичного підґрунтя щодо дефініції поняття «інновація». Розглянуто наявні визначення поняття «агроінновація» та досліджено його місце у системі економічних категорій. Запропоновано авторський варіант дефініції агроінновації. Обґрунтовано модель інноваційного соціо-економічного розвитку аграрного сектору. Визначено актуальні напрями інноваційної діяльності в контексті сталого розвитку сільського господарства.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, агроінновація, аграрний сектор, соціо-економічний розвиток, сталий розвиток, сільське господарство.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована теоретическая основа формирования понятия «инновация». Рассмотрены существующие подходы к обоснованию понятия «агроинновация» и исследовано его место в системе экономических категорий. Предложен авторский вариант определения агроинновации. Обосновано модель инновационного социально-экономического развития аграрного сектора. Определены актуальные направления инновационной деятельности в контексте устойчивого развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, агроинновация, аграрный сектор, социально-экономическое развитие, устойчивое развитие, сельское хозяйство.

ANNOTATION

The theoretical provisions of the definition of innovation are investigated in the article. The approaches for definition essence of «agroinnovation» were considered. The place of «agroinnovation» in the system of economy categories was explored. There were the following well-grounded: essence of the concept of «agroinnovation», the model of innovative socioeconomic development of agricultural sector. The actual trends of innovative activity for sustainable development of agriculture were defined.

Keywords: innovation, innovative activity, agroinnovation, agricultural sector, socioeconomic development, sustainable development, agriculture.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем економіки в контексті трансформацій є необхідність переходу галузей національної економіки на інноваційний шлях розвитку, котрий, як показує досвід, є єдино можливим для забезпечення економічного зростання країни. З огляду на важливість інноваційної діяльності у прискоренні економічного розвитку як національної економіки загалом, так і в аграрному секторі країни, для визначення кола проблемних питань, які зумовлюють низькі темпи її активізації, необхідно розуміти сутність поняття «агроінновація», яке трансформувалось із поняття «інновація», та його місце в системі економічних категорій.

Суттєвим досягненням наукової спільноти є відокремлення інновацій в аграрному секторі як окремої економічної категорії та поглиблення досліджень інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств у окремій проекції. При цьому для визначення інновацій та інноваційної діяльності в аграрному секторі, як правило, застосовуються загальні підходи. Поняття аграрної інновації переважно розглядається як щось нове (новизна, винахід тощо), котре вкладається в аграрну сферу, що підтверджує використання загальних підходів. Адже ні для кого не буде новиною те, що аграрний сектор – найбільш специфічна галузь економіки, яка є не менш важливою, ніж промисловість, проте загальноприйняті класифікації інновацій за сферами економічної діяльності не відокремлюють аграрні інновації в окрему групу, тому цілком обґрунтованим є актуальність доопрацювання понятійно-термінологічного апарату саме з цього ракурсу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує широкий ареал досліджень щодо формулювання понять «інновація» та «агроінновація», котрі проводяться вітчизняними і зарубіжними вченими-економістами, такими як В. Андрійчук, Л. Антонюк, С. Брю, В. Будкін, О. Волков, В. Геєць, О. Дацій, М. Денисенко, Н. Долгошея, М. Зубець, С. Ілляшенко, О. Лапко, Т. Логутова, Ю. Лупенко, Ю. Макогон, А. Малік, Л. Михайлова, П. Музика, В. Нечаєв, М. Поручник, О. Попова, П. Саблук, В. Савчук, І. Санду, Б. Санто, Б. Твісс, Л. Федулова, М. Хучек, М. Чорна, О. Шпикуляк, О. Шубравська, Ю. Яковець та ін. Проте наявність інтеграційних та глобалізаційних процесів зумовлює необхідність їх коригування відповідно до найбільш актуальних тенденцій, однією з яких є трансформація соціально-економічного розвитку в соціо-економічний. Аргументовано необхідність поглиблення понятійно-термінологічної основи інноваційної діяльності в аграрному секторі у векторі соціо-економічного розвитку, що набуває особливої актуальності в контексті сучасних тенденцій сталого розвитку сільського господарства.

Метою статті є висвітлення наявних підходів до дефініції понять «інновація» та «агро-

інновація», обґрунтування поняття «агроінновація» в контексті соціоекономічного розвитку аграрного сектору та на його основі формування авторського варіанту моделі інноваційного соціоекономічного розвитку аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження українського вченого-економіста М. Туган-Барановського заклали першу ланку в ланцюгу досліджень теорії економічного розвитку, які привели Й. Шумпетера в ХХ ст. до визначення поняття «інновація» як економічної категорії. Й. Шумпетер у 1912 р. у своїй праці «Теорія економічного розвитку» визначив п'ять типів нових комбінацій (термін «інновація» він буде застосовувати в подальших своїх працях із 1930 р.), до складу яких ввійшли: виробництво принципово нового продукту або відомого продукту в новій якості; впровадження у виробництво нового методу; вихід на новий ринок збуту; відкриття нового джерела сировини; впровадження у виробництво нової організаційної структури [1, с. 87-88].

Еволюція поняття «інновація» зумовила виникнення багатьох підходів до його визначення – від узагальнюючих до спеціалізованих. Так, прихильниками вузького підходу, окрім Й. Шумпетера були й інші представники класичної школи, до яких належать М. Хучек, який вважає, що інноваціями є зміни у технології, техніці, організації, екології, економіці, а також соціальній сфері підприємств [2, с. 64]; П. Друкер, який трактує інновації як засіб підприємців досліджувати зміни, як в економіці, так і в суспільстві, з метою подальшого їх використання в бізнесі або в різних сферах обслуговування [3, с. 24]; В. Хіпелль, який під інновацією розуміє застосування нового продукту або процесу на практиці [4, с. 19]. В. Кантер бачить інновацію як процес практичної реалізації будь-якої ідеї, що передбачає вирішення певної проблеми [5, с. 44], а Ла П'єрре під інновацією розуміє зміни у внутрішній структурі господарчого механізму, котрі забезпечують перехід від початкового у новий стан [6, с. 135]. Р. Ротвелл та П. Гардинер розглядають інновацію не тільки як комерціалізацію в масштабах технічного процесу загалом, а й через удосконалення окремих складників [7, с. 168]. Інновації як результат використання творчої думки розглядає П. Вітфілд [6, с. 142]. Основною рисою всіх представлених визначень поняття «інновації» є необхідність змін, у результаті впровадження яких відбудеться покращення на мікро- чи макрорівнях.

Протилежну позицію мають представники широкого підходу, які розглядають інновацію як комплексний процес, котрий охоплює не тільки економічну, а й соціальну сферу і, відповідно, всі види діяльності підприємства. Представниками цієї групи є такі вчені-класики, як Б. Твісс, який визначає інновацію як практичну реалізацію ідей, винаходів, котрі сприятимуть створенню досконаліших зразків, технологій,

орієнтованих на прибуток, та охоплюють весь виробничий ланцюг – від досліджень і розробок до маркетингу [8, с. 37]. П. Уайт вважає, що інновація передбачає впровадження новизни у практику [9, с. 72], а Х. Барнет визначає, що будь-яка якісно нова ідея вже є інновацією [10, с. 153]. В.Д. Хартман та Х.Д. Хауштайн розглядають інновацію через призму впровадження у виробництво ідеї, пропозиції, науково-дослідного рішення, моделі [11, с. 120]. Представниками широкого підходу у визначенні поняття «інновації» також є Г. Ріггс, який під інновацією розуміє комерційне втілення нової ідеї [12, с. 7]. М. Хольштейн-Бек розглядає інновацію як будь-яку культурну цінність, яка у просторово-часових межах розглядається як новація [13, с. 71]. В. Томпсон та Ф. Котлер розглядають інновацію як будь-яку нову цінність (ідеї, процеси, продукти чи послуги) [14, с. 9; 22, с. 85].

Глобалізаційні процеси, які зумовлені динамічним інтеграційним розвитком світової економіки, здійснюють безпосередній вплив на еволюцію поняття «інновація» і передбачають коригування наявних підходів та появу нових визначень. З огляду на важливість цього поняття у контексті цих змін виникла необхідність у розробленні єдиного методичного підходу для проведення статистичних досліджень у сфері наукових досліджень та розробок. Цей підхід був розроблений Групою національних експертів із показників науки і техніки у 1963 р. та отримав назву «Керівництво Фраскати». Відповідно до цього підходу поняття «інновація» трактується як кінцевий результат інноваційної діяльності, який втілено у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку; нового або вдосконаленого технологічного процесу, який набув практичного використання; в новому підході в соціальній сфері [15, с. 72-75]. Хоча це визначення розглядає поняття «інновація» за широким підходом, проте воно не враховує виникнення нових типів інновацій, зокрема маркетингової та управлінської. З метою розширення наявного погляду на визначення поняття «інновація» фахівцями Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Статистичного бюро Європейських співтовариств (Євростат) було розроблено нормативний документ «Керівництво Осло». Цей документ являє собою понятійно-термінологічну основу планування та управління інноваційною діяльністю на мікро- і макрорівнях та дає нове визначення поняття «інновація»: «впровадження у використання нового або значно покращеного продукту (товару чи послуги) або процесу, нового маркетингового методу чи нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках» [16, с. 55].

У контексті цих змін варто приділити увагу сучасним поглядам на визначення поняття «інновація». Заслуговує на увагу думка

О.О. Лапко, яка у своїх дослідженнях зазначає, що наявні у світі підходи до визначення поняття «інновація» умовно поділяються на статичний та динамічний. Перший підхід передбачає розгляд інновації з позиції отриманого результату інноваційної діяльності (новий продукт, нова технологія, новий метод). Другий підхід передбачає розгляд інновації в динаміці, тобто як процесу (процес упровадження нових виробів, технологій, методів управління) [17, с. 74].

Позиція вченого В.С. Савчука та співавторів його публікації передбачає визначення інновації як нового явища, впроваджуваного суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [18, с. 116], вказує на їх приналежність до представників статичного підходу. Прикладом цього ж підходу є визначення Ю.В. Яковця, який під інновацією розуміє внесення нових елементів (видів, способів) у різні сфери людської діяльності, що підвищують результативність ідеї [19, с. 9]. А.А. Харин та І.Л. Коленський розглядають інновацію як певну культурну цінність (матеріальну чи нематеріальну), котру люди в означений період часу та в конкретному місці розглядають як нову [20, с. 24]. Варто зазначити, що Т.О. Франчук та Г.А. Кундеева поняття «інновація» ототожнюють із поняттям «нововведення» [21, 22]. В усіх наведених визначеннях сучасних науковців інновація розглядається як упровадження чогось нового, тобто сприймається в широкому розумінні.

Вчені, які розглядають інновації з позиції динамічного підходу, дають більш конкретизоване визначення. Так, А. Сумец визначає інновації як суттєві зміни умов в інфраструктурі та функціях [23, с. 52]. Також інновації в контексті змін у практиці підприємства розглядають І.Б. Гурков і В.С. Тубалов [24, с. 29]. Представниками цього підходу є також І.Т. Балабанов, В.Ф. Гриньов, О.І. Пампура, які розглядають інновації через призму використання результату інтелектуальної діяльності [25, с. 11; 26, с. 27; 27, с. 35]; С.М. Ілляшенко, І.І. Вініченко, Т.С. Медведкін розглядають інновації як кінцевий результат у вигляді товарів, робіт, послуг [28, с. 15; 29, с. 9; 30, с. 514]. Багатоваріантність визначення поняття «інновації» привела до відсутності консенсусу стосовно його тлумачення та розмитості деяких дефініцій.

Підсумовуючи наведене, варто зазначити, що велика кількість суджень стосовно терміну «інновація» свідчить про важливість і багатогранність цього поняття, тому неможливо виробити не тільки єдиного визначення, а й єдиного підходу до визначення сутності поняття «інновація». З огляду на сезонність сільськогосподарського виробництва, необхідність виконання великих обсягів робіт у стислі строки, максимальне завантаження техніки у певні періоди, високий ступінь залежності процесу сільськогосподарського виробництва від при-

родного та біологічного складників формування дефініції поняття «агроінновація» потребує обґрунтованого коригування дефініцій поняття «інновація». О.Г. Шпикуляком та співавторами його публікації визначено принципові відмінності агропромислового виробництва від інших галузей національного господарства, які представлено такими характерними особливостями, як наявність багатьох видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, технології виробництва яких суттєво відрізняються; залежність технологій виробництва сільськогосподарської продукції від природних та погодних умов; суттєва різниця у періодах виробництва певних видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки; високий ступінь просторової розгалуженості сільськогосподарського виробництва; ізоляваність виробників сільськогосподарської продукції від наукових установ, які займаються створенням науково-технічної продукції; різний соціальний рівень працівників, які задіяні в сільськогосподарському виробництві; відсутність збалансованого механізму передачі досягнень науки безпосередньо сільськогосподарським товаровиробникам [31, с. 111]. Отже, вищевикладеними особливостями сільськогосподарського виробництва підтверджено тезу про складність та специфічність аграрного виробництва, тому актуальним є формування дефініції поняття «аграрна інновація» («агроінновація») з урахуванням сучасних тенденцій економічної науки і наявних тлумачень.

Перші визначення аграрної інновації як окремого терміна спостерігаються у дослідженнях російських вчених Д.С. Целіна та О.В. Попової. Так, за визначенням Д.С. Целіна агроінновацією є інновація, яка представляє отриманий через нові наукові знання результат діяльності, котрий прямо або опосередковано забезпечить збільшення ефективності агропромислового виробництва та якісних характеристик продукції і буде спрямований на покращення результатів визначених наукових досліджень. О.В. Попова дає зовсім інше визначення поняття «агроінновації» як інновації, котра безпосередньо (або опосередковано, в межах технологічного ланцюга) зачіпає процеси, учасниками яких є людина, машина (обладнання, інструмент тощо) та компонент навколишнього середовища (тварина, рослина тощо), існування яких у природному середовищі (без участі людини) неможливе або можливе лише за втрати базових функціональних характеристик [32].

У дослідженнях вітчизняних науковців є такі визначення аграрної інновації: О.Д. Муляр вважає, що агроінновація – це розроблення новації у галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин), упровадження нової техніки, технології вирощування та утримання тощо, що сприяє отриманню економічного, соціального, екологічного ефектів [33, с. 57]; Н.О. Долгошея під агроінно-

вацією розуміє такий різновид інновації, реалізація якого в аграрному секторі забезпечить зростання ефективності сільськогосподарської діяльності та забезпечить стабільне розширене відтворення виробництва в агропромисловому комплексі [34, с. 193]. Більш деталізовано щодо

попереднього визначення дає обґрунтування агроінноваціям Л.М. Могильна – як упровадження в аграрну сферу технологічних, технічних, організаційних, економічних, екологічних, селекційно-генетичних та інших видів інновацій з метою отримання економічного

Рис. Модель інноваційного соціоекономічного розвитку аграрного сектору

ефекту, що забезпечить зміни в якості життя та компонентів живої природи (тварини чи рослини) [35, с. 171]. О. Кот агроінновацію характеризує як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідної роботи, що приведуть до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшать стан навколишнього середовища [36, с. 31].

Сучасні дослідження науковців доводять важливість розгляду економічних явищ у різних проекціях не тільки як економічної категорії, тому у визначенні поняття агроінновації доцільно враховувати тенденції соціо економічного розвитку аграрного сектору. Адже соціо економіка за своєю сутністю та цільовим призначення пов'язана з новітнім розумінням економіки як синергетичної системи, як організму (генетична економіка) тощо [37, с. 12]. М.А. Шабанова розглядає соціо економіку як соціально-виробниче явище суспільного рівня, в якому формується ефективне (органічне) злиття воедино соціальних, економічних та всіх інших складників розвитку, що, надаючи йому змісту і характеру завершеної цілісності, забезпечує спочатку становлення, а згодом також утвердження соціо економічного розвитку і відповідних йому відносин [38, с. 25]. О. Бородіна зазначає, що основними складниками соціо економічного розвитку є економічний, соціальний та екологічний [37, с. 25].

У результаті узагальнення вищевикладених поглядів пропонуємо визначення «агроінновації» як інновації, впровадження якої зумовить створення нової якості (або вдосконалення наявної) за сутністю та характером застосування, котра забезпечить приріст результативності соціо економічного розвитку аграрного сектору.

Виходячи з наведеного трактування, на рис. представлено модель інноваційного соціо економічного розвитку аграрного сектору та визначено актуальні напрями інноваційної діяльності. Запропоновано приріст результативності соціо економічного розвитку оцінювати за такими критеріями, як економічні (валовий дохід на одиницю земельної площі або одиницю поголів'я худоби, продуктивність праці, собівартість виробництва, рентабельність виробництва, прибуток на одиницю земельної площі або одиницю поголів'я худоби), технологічні (урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тваринництва, енергоємність виробництва продукції, валова продукція сільськогосподарства у порівнянних цінах на 1 га, на 1 працівника, на одиницю засобів виробничого призначення), соціальні (підвищення доходів працівників, покращення умов праці та безпеки праці) та екологічні (співвідношення витрат на природоохоронні заходи та отриманого ефекту).

Висновки. Досягати сталого розвитку сільськогосподарства можливо лише за умови трансформації наявних систем та механізмів.

У контексті запровадження представлених у моделі інноваційного соціо економічного розвитку аграрного сектору змін будуть досягнуті економічний, екологічний та соціальний ефекти, які є основою забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Крім того, залежно від індивідуальних умов функціонування кожного окремого сільськогосподарського підприємства (зонального розміщення, фінансового-економічного забезпечення, техніко-технологічного забезпечення, кадрового забезпечення тощо) та поставлених завдань можливе прогнозування впровадження певного напрямку інноваційної діяльності та визначення очікуваного приросту результативності. Запропонована модель є важливою ланкою у комплексному механізмі сталого розвитку сільського господарства, адже дає змогу визначити, який саме напрям є найбільш прийнятним для впровадження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Schumpeter J. *Business Cycles* / J. Schumpeter. – New York: McGraw – Hill, 1939. – 123 p.
2. Хучек М. Социально-экономическое содержание инноваций на предприятии / М. Хучек // Вестник московского университета. – Сер. Экономика. – 1995. – № 1. – С. 62-71.
3. Друкер П.Ф. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / П.Ф. Друкер: [пер. с англ.]. – М.: Фаир-Пресс, 1998. – 288 с.
4. Hippel V. U.S. high technology trade and competitiveness. Staff-report / V. Hippel. – U.S. Department of Commerce, 1985. – P. 19.
5. Kanter R.M. Innovation: The Classic Traps / R.M. Kanter // Harvard Business Review. – 2006. – № 11. – P. 43-52.
6. Яшин С.Н. Экономика и финансовое обеспечение инновационной деятельности. Экономика. Том 1 / С.Н. Яшин, Е.В. Кошелев, И.Л. Туккель. – БХВ-Петербург, 2014. – 688 с.
7. Rothwell R. Invention, Innovation, Re-innovation and the Role of the User: A Case Study of British Hovercraft Development / R. Rothwell, P. Gardiner // Technovation. – 1985. – № 3. – P. 167-186.
8. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; [пер. англ.; авт. пред. и науч. ред. К.Ф. Пузыня]. – М., Экономика, 1989. – 272 с.
9. Уайт П. Управление исследованиями и разработками: Сокр. пер. с англ. / Под ред. Д.Н. Бобрышева. М.: Экономика, 1982. – 160 с.
10. Barnett H.G. *Innovation: The Basis of Cultural Change* / H.G. Barnett. – New York: McGraw-Hill, 1953. – 462 p.
11. Hartman W.D. *Leitung industrieller Forschung und Entwicklung: theoretische und praktische Probleme von Innovationen* / W.D. Hartman, H.D. Hausteин. – Berlin: Akademie Verlag, 1979. – 192 p.
12. Riggs H.E. *Managing high-technology companies* Belmont / H.E. Riggs. – Belmont, 1983. – 453 p.
13. Holstein-Beck M. *Problemy kierowania postepem* / M. Holstein-Beck. – Warszawa, 1987. – 235 p.
14. Thompson V.A. *Bureaucracy and innovation* / V.A. Thompson // Administrative Science Quarterly. – 1965. – № 10. – P. 1-20.
15. Измерение научно-технической деятельности. Предлагаемая стандартная практика для обследований исследова-

- ний и экспериментальных разработок. Руководство Фраскати. 1993 [Текст] / пер. Л.М. Гохберга. Париж и ЦИСН, М. 1995. – 278 с.
16. Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2005 (Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата / Пер. на рус. яз. – М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. – 192 с.).
  17. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: [монографія] / О.О. Лапко. – К.: ІЕП НАН України, 1999. – 254 с.
  18. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – Київ: КНЕУ, 2003. – 394 с.
  19. Яковець Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI века: [монографія] / Ю.В. Яковець. – М.: Экономика, 2011. – 377 с.
  20. Харин А.А. Создание и развитие инновационных интегрированных структур на базе российских вузов [Текст] / А.А. Харин, И.Л. Коленский // Качество. Инновации. Образование. – 2009. – № 12. – С. 23-28.
  21. Франчук Т.О. Державна підтримка інновацій в реальному секторі економіки України [Текст] / Т.О. Франчук // Економіка та держава. – 2007. – № 9. – С. 70-73.
  22. Кундеева Г.А. Основные категории теории инноваций [Текст] / Г.А. Кундеева // Прометей. – 2007. – № 3. – С. 114-119.
  23. Сумец А.М. Экономическое обоснование выбора альтернативных вариантов новой техники [Текст] / А.М. Сумец // Вісник Донецького інституту автомобільного транспорту. – 2007. – № 1-2. – С. 51-56.
  24. Гурков И.Б. Инновации в российской промышленности: создание, диффузия и реализация новых технологий и социальных практик [Текст] / И.Б. Гурков, В.С. Тубалов // Мир России. – 2004. – Т. XIII. № 3. – С. 28-47.
  25. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: [Учебное пособие] / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2001. – 303 с.
  26. Гриньов В.Ф. Товарно-инновационная политика предприятия: [учебное пособие] / В.Ф. Гриньов – К.: МАУП. – 160 с.
  27. Пампура О.И. Управление инновационным процессом в промышленности [Текст] / О.И. Пампура // НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти; [Науч. ред. Ф.Е. Поклонский] – Донецк, 1997. – 363 с.
  28. Ілляшенко С.М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці [Текст]: монографія / за заг. ред. С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2005. – 582 с.
  29. Вініченко І.І. Економічна сутність НТП, інновацій та їх роль у розвитку агропромислового виробництва [Текст] / І.І. Вініченко // Економіка та держава. – 2007. – № 4. – С. 9-11.
  30. Медведкін Т.С. Становлення та оцінка ефективності інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання України [Текст] / Т.С. Медведкін // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. Збірник наукових праць. – Донецьк: ДонУ. – 2005. – С. 513-520.
  31. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності [Текст] / О.Г. Шпикуляк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2011. – № 12.- С. 109-116.
  32. Попова О.В. Вопросы методологии управления инновационными процессами в АПК [Электронный ресурс] / О.В. Попова // Управление общественными и экономическими системами. – 2007. – № 1 (9). – Режим доступа: <http://www.pandia.ru/text/77/209/82309.php>
  33. Муляр О.Д. Еволюція теорії інновацій та її розвиток в аграрній сфері виробництва [Текст] / О.Д. Муляр // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 2, т. 2. – С. 50-61.
  34. Долгошея Н.О. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки [Текст] / Н.О. Долгошея // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 192-195.
  35. Могильна Л.М. Агроінновації як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств [Текст] / Л.М. Могильна // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільськогосподарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – 2010. – № 99. – С. 170-177.
  36. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення [Текст] / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 30-37.
  37. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір / [О.М. Бородіна, І.В. Прокопа, В.В. Юрчишин та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 320 с.
  38. Шабанова М.А. Економіка и экономическая социология: точки размежевания и интеграции [Текст] / М.А. Шабанова // Экономическая социология. – 2005. – Т. 6. – № 5. – С. 12-27.